

*Gömbös Tamás: A szerzetes és lovagrendek címerei és viseletei
(A protestáns egyházak jelképei, a szentek jelképes ábrázolása címerekben)
Tellér Kiadó, Budapest, 1993., 206 p. + képmelléklet*

Közhelynek számít már az a megállapítás, miszerint az elmúlt évtized a történelmi segéd- és rokontudományok, azon belül is a címertan (heraldika) reneszánszát hozta el. Jeles szakemberek (Bertényi Iván, Püspöki Nagy Péter) jelentettek meg címertani munkákat önálló és gyűjteményes kötetekben, s nemzeti címerünk-ről 1989-1990-ben zajló szakmai és „szakmán kívüli” vita sokáig emlékezetes marad a történelem iránt érdeklődő nagyközönségnek is. E vitában olykor még szakemberek is meglehetősen furcsa nézeteknek adtak hangot (ld. az ún. Kossuth-címer és az ötágú vörös csillag „összepakításának” ötletét), s Jónéhány, a történettudományt hobbiszinten művelő érdeklődő is észrevételeket fűzött Magyarország legnagyobb fajsúlyú heraldikai kérdéséhez. Már e végnélküli, több tucat hozzászólót felvonultató sajtópolémiából kiderülhetett, hogy a címertan számos, nem történész végzettségű ember elsődleges történelmi érdeklődési területe. Az itt ismertetendő kötet szerzője is ez utóbbiak közé tartozik, s magáról így vall: „...szakmai képzettségem semmilyen kapcsolatban nincs a történelemmel és az egyháztörténelemmel” (11. p.). Miután a recenzensnek feladata a könyv kritikai bírálata, kénytelen megállapítani, hogy ez a szerzőről a munka minden érdeme és érdekessége mellett is kiderül. Gömbös Tamás évek óta jelentkezik címertani és történelmi tárgyú cikkekkel tudományos ismeretterjesztő folyóiratokban és egyéb sajtóorgánokban, s címertani munkásságának egyfajta első összegzése a szerzetesrendi heraldikát bemutató munka.

A Szántó Konrád tollából származó ajánlás, illetve a szerzői előszó után az első fejezetben a címerek és a kereszténységgel kapcsolatba hozható címerszimbólumok leírását olvashatjuk. Itt a 18. oldalon a szerzetesség eszméjének és kialakulásának vázlatos történetét jelző alcím után e kérdésről egy sort sem találunk, hanem rögtön a keresztény szimbólumokról kapunk áttekintést. De nem kell elkeserednünk, a második fejezet 26-32. oldalán megtaláljuk az egyes szerzetesrendek be-

mutatása előtti általános bevezetőt. Ezután következik az egyes nagyobb férfi rendek alapításuk kronológiája szerinti bemutatása. Az egyes rendek történetének, a rendalapító életútjának döntő többségében korrekt összefoglalását hozza Gömbös Tamás, bár olykor az olvasó zavarban van a történelmi leírások kapcsán, hogy vajon egy hitbuzgalmi ismertetőt vagy egy, az érdeklődőkhöz és szakemberekhez(!) egyaránt szólni kívánó szakmunkát olvas-e... Súlyosabb kifogás alá eshet a szerzetesrendek latin nevének kérdése. A szerző lelkiismeretesen hozza a magyar rendi név után – ahogy első olvasásra a recenzens is vélte – a hivatalos elnevezést. Sajnos a latin névvariánsok szinte teljes számban eltérnek a ma élő megnevezésektől! Gömbös Tamásnak csak az *Annuario Pontificio* egyik kötetét kellett volna felütnie, hogy rátaláljon az egyes rendek mai hivatalos latin nevére. Így pl. a kamalduliak latin elnevezése nem *'Congregatio Camaldulensis'*, hanem *'Congregatio Eremitarum Camaldulensium Montis Coronae'*; a domonkosoké nem *'Ordo Praedicatorum Sancti Dominici'*, hanem *'Ordo Fratrum Praedicatorum'*; az örmény mechtaristáknál pedig mindkét kongregáció, a bécsi és a velencei nevet fel lehetett volna tüntetni helyes formában. A harmadik fejezetben az egyházi lovagrendek, majd a negyedikben a női szerzetesrendek ismertetése következik, ahol részletes leírást kapunk címereikről és rendi viseleteikről. Az V. fejezet a protestáns egyházak heraldikáját ismerteti röviden. A következőkben pedig a szentek címerekbeli megjelenítéséről olvashatunk. E résszel szemben is a fentebb már említett kifogás emelhető, a közérthetőség dícsérendő szándéka olykor az alapvető történelmi ismeretek közlésének rovására ment (így pl. Szent László király leírásánál, 182-183. p.).

A hasznos könyv utolsó előtti része a bibliográfia. A szerző célja a témakörhöz kapcsolódó általános és szakirodalom bemutatása volt, az érdeklődők esetleges további információszerzésének megkönnyítésére. E rész – sajnos megállapíthatjuk – semmilyen formában nem felel meg egy tudományos igényű címertani monográfia szakirodalmi apparátusának. Nívós külföldi címertani munkák és szépirodalmi alkotások (pl. Kodolányi János és Gárdonyi Géza munkái) tarka kavalkádja a bibliográfia, s így az „általános forrásmunkák” alatti felsorolásban pl. Dümmerth Dezső szakkörökben sokszor vitatott könyvei mellett szívesen vettük volna a tízkö-

tes Magyarországnak történetének említését. Az azonban kétségtelen, hogy a kérdésre vonatkozó magyar nyelvű szakirodalomról többé-kevésbé teljes képet nyerhetünk. A függelékben a szerzetességgel kapcsolatos néhány idegen szó magyarázatát nyújtja Gömbös Tamás. Ezek közül néhány talán elhagyható lett volna (pl. főköltő, kolostor), a „nullius apát” kapcsán pedig jelen sorok írója már más helyen figyelmeztette a szerzőt magyarázatának helytelenségére (Élet és Tudomány, 46 /1991/ 1218. p., vö. Regio. Kisebbségi Szemle, 3 /1992:3/ 226. p.). A munka talán leghasznosabb része a rendi ruházatok és címereket bemutató fényképeket és művészi igényű grafikákat tartalmazó, több mint kétszáz tételes melléklet.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy Gömbös Tamás munkájának megjelenését már csak témájának aktualitása és a könyv hézagpótló jellege miatt is üdvözölhetjük, azonban gondos szakmai ellenőrzés után a művet a történeti segédtudományok jeles szakmunkái között lehetett volna említeni, míg jelen formájában csak egy alapos tudományos-ismeretterjesztő könyv kritériumait elégíti ki.

Thoroczkay Gábor